

Avrupa’da Milliyetçiliğin Yeniden Yükselişi ve Türkiye’nin AB’ye Üyelik Çabaları

Murat AKTAŞ¹

Özet

Avrupa’da yükselen milliyetçilik ve ulus devlet anlayışı dünyayı yaklaşık 90 milyon insanın öldüğü I. ve II. dünya savaşlarına sürükledi. Burada ortaya çıkan Hitler ve Musollini rejimleri büyük acıların yaşanmasına neden oldu. Bu trajedilerin tekrarlanmaması için kurulan Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) ile bugün 27 devleti içine alan AB’nin temelleri atıldı. Türkiye’de yarım asırdan fazla bir süredir bu oluşumda yer almak için çabalıyor. Ancak II. Dünya Şavaşını bizzat yaşayan bazı insanlar bile daha hayatta iken bu trajediler unutuldu ve Avrupa yeniden milliyetçiliğin yükseldiği bir kıtaya dönüştü. Peki, Avrupa’da yeniden yükselen bu aşırı milliyetçilik AB ile üyelik müzakerelerini yürüten Türkiye’nin üyeliğini ve dünya barışını nasıl etkileyecek?

Anahtar Kelimeler: Avrupa Birliği, Milliyetçilik, Irçılık, Türkiye, İslam.

The Re-Emerging of Nationalism in Europe and Turkey’s Effort of EU Membership

Summary

The rising of nationalism and nation-state in Europe lead the world to the First and the Second world wars which provoked the death of almost 90 million people. The nationalist regime of Mussolini and Hitler, who emerged there, caused great sufferings. To prevent the repetition of these tragedies the European Coal and Steel Community (ECSC) has been founded and it prepared the establishment of the EU which nowadays contains 27 states. For more than a half century, Turkey has sought to join to this formation. However, even while some of people who lived the Second World War, are still alive these tragedies have been forgotten and Europe is now facing again to the rise of nationalism. Therefore, how the re-emergence of the radical nationalism in Europe can affect the Turkish membership to the EU and the world peace?

Keywords: European Union, Nationalism, Racism, Turkey, Islam.

¹ *Yard. Doç. Dr., Muş Alparslan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü Başkan Yardımcısı, e-mail: aktasmurat49@hotmail.com

I. Giriş

Sanayi devrimi ve modernleşme ile birlikte Avrupa'da yükselerek buradan dünyaya yayılan milliyetçilik ve ulus devlet anlayışı, dünyayı on milyonlarca insanın öldüğü I. ve II. dünya savaşlarına sürüklerken, tarih bu topraklarda ortaya çıkan Hitler, Musollini rejimlerine ve Franko diktatörlüğüne tanıklık etti. Yirminci yüzyılda Avrupa ülkelerinin daha fazla zenginlik ve egemenlik hırsları sonucu çıkan ikisi de Avrupa kökenli iki büyük dünya savaşında 90 milyon insan yaşamını yitirdi. Avrupa'da savaş ve trajedilerin bir daha tekrarlanmaması için yürütülen birlik çalışmaları sonucunda 1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu (AKÇT) kuruldu. Böylece günümüzde 27 devleti içine alan Avrupa Birliği'nin (AB) de temelleri atıldı. Aydınlanma sürecinin ardından meydana gelen iki dünya savaşından ders çıkaran ve kendi içinde barışın tesisi için büyük bir mücadele yürüten Avrupalılar büyük bir refah toplumu yarattılar. Özellikle AKÇT'nin kurulması ve onu müteakiben oluşturulan Avrupa Ekonomik Topluluğu (AET) gibi kurumlarla kendine özgürlük, demokrasi ve hukuk devleti ilkelerini prensip edinen AB kuruldu. gerçekleştirildi.

Böylece kendi içinde relatif bir barış süreci yakalamayı başaran Avrupa ülkeleri aynı zamanda dünya barışı için de ipuçları verebilecek önemli kurumların, antlaşma ve sözleşmelerinin, sivil toplum oluşumlarının da ortaya çıkmasına önyak oldular. Türkiye de bu oluşumda yer alabilmek için 31 Temmuz 1959'da, AET'ye ortaklık talebinde bulundu. Bu talep doğrultusunda, taraflar arasında 4 yıl süren görüşmeler sonucunda, 1963 yılında imzalanan ve 1 Aralık 1964 yılında yürürlüğe giren Ankara Anlaşması ile Türkiye, AET ile ortaklık ilişkisi kurdu. 1999 yılında Helsinki Zirvesi'nde AB'ye adaylığı onaylanan Türkiye ancak 2005 yılında tam üyelik için müzakereler başladı.

II'inci dünya savaşını bizzat yaşayan insanlar bile daha hayatta iken bu trajediler unutuldu ve Avrupa yeniden milliyetçiliğin yükseldiği bir kıtaya dönüştü. Özellikle göçmenlere karşı bir ötekileştirme ve nefret propagandası ile kendilerine taraftar toplayan sağcı milliyetçi ve popülist partiler Avrupa ülkelerinde iktidara gelirken, aşırı milliyetçi partilerde oylarını önemli oranda arttırdılar. Bir taraftan küreselleşme, bilgi ve iletişim toplumu gibi olguların gelişmesi ve farklı dil, din ve kültürlerden insanların internet üzerinden rahatça iletişim sağlayabilmesi tartışılırken, diğer taraftan Avrupa ülkelerinde milliyetçi hareketlerin yükselişe geçmesi son derece ilginç bir nokta olarak dikkat çekmektedir. Bu milliyetçi partilerin önemli ortak özelliklerinden biri de Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı çıkmaları. Peki, nasıl oldu da Avrupa yeniden milliyetçiliğin yükseldiği bir odak haline geldi? Avrupa'da yeniden yükselen bu aşırı milliyetçilik AB ile üyelik müzakerelerini yürüten Türkiye'nin üyeliğini ve dünya barışını nasıl etkileyecek?

II. Millet ve Milliyetçilik

Arapça “mell” kökünden türetilmiş olan “millet” kavramı aslında; aynı inanç sistemi veya dini paylaşan insan grubu anlamına gelir. Ancak süre içerisinde değişik anlamlar kazanan “millet” kelimesi, günümüzde çoğu zaman “ulus” kavramı ile aynı anlamda kullanılmaktadır. “Ulus” kavramı ise Fransızca ve İngilizce gibi Batı dillerinde kullanılan “nation” kavramı karşılığında kullanılmaktadır. Latince doğmak anlamına gelen “nascio” veya “natio” dan türetilen “nation” aynı kökenden gelen insan grubu anlamına gelmektedir. Çiçero “natio” kavramını “kabile” ve “halkın bir bölümü”nü tanımlamak anlamında kullanmıştır. Fransızcaya da “nation” olarak geçen kelime “doğmak” anlamına gelen “naitre” kavramından hareketle; doğum yeri ve köken belirleyici anlamına dayanır.

Günümüzde farklı iki anlamda kullanılan “nation”, Orta ve Doğu Avrupa’da; dil ve kültür ile birbirine bağlı insan grubunu ifade etmek için kullanılmaktadır. Batı Avrupa ve Amerika’da ise dili ve kökeni farklı olsa bile aynı hukuk düzeni altında yaşama arzusu taşıyan vatandaş topluluğu anlamında kullanılmaktadır. Fakat ikinci tanımda bir vatandaş grubu olarak “nation” tanımının anlamını bulabilmesi için söz konusu vatandaş topluluğunun toplum hayatında yer alıyor olabilmesi ve mutlaka demokrasinin egemenliği gerekmektedir. Fransa’da, vatandaşların bir topluluk olarak millet tasarımı ilk olarak 1789 Fransız devriminde formüle edildi.

“Nation” kavramına karşılık Türkçede “ulus”, “national” kavramına karşılık da “ulusal” kelimeleri kullanılmaktadır. Ancak süre içerisinde anlam kaymasına uğramış olan “millet” kavramı da kökeninden farklı anlam kazanarak “ulus” kavramı yerine kullanılmaya başlanmıştır. Neticede günümüzde sık sık aynı anlamlarda kullanılan “millet” ve “ulus” kavramları sosyal bilimlerde sosyo-kültürel bir örgütlenme biçimini ifade etmektedir. Bu yapıyı tanımlamak için konuyla ilgili çalışan kimi uzmanlar din, dil, ırk gibi nesnel öğeleri, kimileriye millet olma bilinci ve bağlılık duygusu gibi öznel öğeleri ön plana çıkarmaktadır. Kimi uzmanlar sosyo-kültürel öğeleri; dil, gelenek görenek, tarihi semboller ve kahramanlar, zaferler, ortak duygu ve değerleri, kimileriye sosyo-politik öğeleri; yurttaşlık, coğrafya, ortak yönetim sistemi ve ekonomik ilişkiler gibi öğeleri temel almaktadırlar. Ancak çoğunluk, nesnel ve öznel ya da sosyo-kültürel ve sosyo-politik öğelerin birlikte kullanıldığı tanımları tercih etmektedir. Sonuçta; milleti kısaca; ortak dil, tarih, gelenek görenek, folklor, ortak inanç sistemi, ortak ekonomik ilişkiler, siyasal erk, egemenlik ve hukuk sistemi, aidiyet bilinci ve duygusu taşıyan bireyler topluluğu veya sosyal bir örgütlenme biçimi şeklinde tanımlayabiliriz. Fakat unutmamak gerekiyor ki bir milletin varlığını kabul ya da reddetmek

için yukarıda sayılan öğelerin hepsinin gerçekleşmesi mecburi değildir. Nitekim devletsiz milletler ve ortak bir siyasal sistem çatısı altında toplanan farklı kültürel değerleri paylaşan milletlerin varlığı iddianın doğruluğunu kanıtlayabilir. (Dinç)

Milliyetçilik de millet gibi farklı sosyal bilimciler tarafından değişik şekillerde tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Fransızca'da "nationalisme" ve İngilizcede "nationalism" olarak yazılan kavramların yerine Türkçede aralarından nüans farklılıkları bulunmasına karşın "ulusalcılık" ve "milliyetçilik" kelimeleri eş anlamlı olarak kullanılmaktadır. Milliyetçilik teorilerinde geleneksel olarak iki eğilim baskındır: modernist ve ilkçi (primordialist) veya eskilci (perennialist) yaklaşımlar. İlkçi teoriler ulusların tarihin başlangıcından beri var olduğunu savunur ancak bugün ciddiye alınacak yanları kalmamıştır. Eskilci teoriler ilkçi teorilerle çok büyük benzerlik arz etse de, ulusların tarihin başlangıcından beri var olduğunu değil, ancak yine de tarihin eski (modernite öncesi) devirlerinde oluştuğunu öne sürerler. Özellikle son otuz yıl içinde modernist teoriler bu alanı kuşatmış görünüyor. Bu teoriler ulusların ortaya çıkışını endüstrileşme, iletişim devrimi, burjuva sınıfının yükselişi gibi moderniteyle birlikte ortaya çıkan çeşitli faktörler ile açıklamaktadır. (Kaşıkçı)

John Breuilly, literatürde milliyetçiliğin üç şekilde ele alındığını söyler: Bir düşünce, bir duygu ya da bir siyasal hareket olarak. Bunların kuramlara yansımaları da farklıdır. İlk grup milliyetçiliği açıklamak için milliyetçi aydınların söylediklerine, yazdıklarına eğilirken, ikinci grup belirli bir kültürün (ya da dilin, dinin) gelişimine bakar ve bunların "milli bilinci" nasıl oluşturduğunu araştırır. Sonuncu grubun yoğunlaştığı alansa siyaset sahnesidir. Milliyetçiliği bir hareket olarak tanımlayanlar siyasal çekişmeleri, iktidar kavgalarını inceler (Breuilly; 1996: 146-174).

III. Milliyetçilik ve Irkçılık

On sekizinci yüzyıldan başlayarak ulusal düşünce, kapalı bir ulus kavramına dayalı dar görüşlü ulusalcılıkların ortaya çıkışıyla birlikte giderek daha fazla dışlayıcı hale gelmiştir. Muhasım bir kimlik süreci, Avrupa uluslarının kendilerini bir diğerine karşı olarak tanımlamalarına imkân sağladı. Evrenselci aydınlanma filozofları bile genellikle stereo-tiplere dayanarak ulusların ruhundan söz ediyordu. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren Avrupa'yı bölen saldırgan ulusalcılıklar arasındaki gelecek çatışmaların tohumu burada yatıyordu... Avrupa'nın dünyanın diğer bölgelerine göre üstün olduğu inancı, Avrupa ulusalcılığının bu ilk dışavurumunu belirledi. Avrupa, denizaşırı yayılmanın nihai ve en geniş aşamasına ulaşmadan önce bile, pek çok Avrupalı kendi kıtalarını diğer kıtalardan üstün tutuyordu... I. Dünya Savaşı'na kadar Avrupa ulusalcılığı Avrupa merkezliği birbirine karışmıştı. Avrupa

evrenselciliğinin kıtanın tikelciliği üzerine kurulu olması paradokstu: Tamamen Avrupa kültürünün eşsiz olması nedeniyle evrensel olduğunu iddia edebiliyordu... 1848 tarihli “halkın baharı” öncesi Avrupa ulusalcılığı, iki temel özelliklerle nitelendiriliyordu: Bir federasyon kurulması suretiyle Avrupa’yı kendisine karşı koruma istenci ve Avrupa çıkarlarını ve Avrupa üstünlüğünü Avrupalı olmayan düşmanlara karşı koruma amacı... (Pagden; 2010; 198-200)

Ancak bazı milliyetçi yaklaşım ve tanımlamalar sadece içe dönük, kendini tanımak ve/veya tanımlamak veya anlamlandırmakla yetinmemiş kendini anlamdırmak için ötekine negatif tanımlar getirmeye de çalışmıştır. Nitekim Kant, 1764’te “Yüce Ve Güzel Olanı Hissetme Üzerine Gözlemler” başlıklı eserinde, Afrika siyahlarının doğadan zekâ almadıklarını ileri sürmüş ve beyazların siyahlardan daha zeki olduğunu iddia etmiştir.

Yine David Hume, 1748’de yazdığı “Uluslararası Karakter” denemesinde “Siyahlar ve öteki yaratıklar doğal olarak beyazlardan daha aşağıdır” demiştir. (Toğa) Bu ve benzeri görüşler bir anlamda Avrupalıların Afrika ve dünyanın diğer bölgelerindeki beyaz olmayanlara karşı ırkçı yaklaşımların gelişmesini körüklemiş ve bu insanların ülkelerini işgal etmelerine ve sömürgeci eylemlerini meşrulaştırmaya çalışmış veya hizmet etmiştir. Aydınlar bu fikirleri ileri sürerken Avrupalıların sömürgeci politikalar oluşturmalarını amaç edinmemiş olabilirler ancak bu fikirlerin sömürgeciliği meşrulaştırdığı şüphe götürmemektedir.

IV. Sömürgecilik ve Milliyetçilik

Kendi ulusal sınırlarının dışına çıkarak, sınırları dışındaki topraklar üzerinde egemenlik kurmaya dayanan sömürgecilik, aslında antik çağlardan beri var olan bir olgudur. Yunanlıların kurduğu koloniler buna örnek gösterilebilir. Avrupa’daki büyük devletler ise XV. yüzyıldan itibaren henüz bilinmeyen kıtalara ve deniz aşırı ülkelere adamlarını göndererek buraların kaynaklarını sömürmeye başladılar. Ancak XVIII. yüzyılın sonunda Amerika Birleşik Devletlerinin Bağımsızlığını kazanması sömürgecilik tarihinde önemli bir dönüm noktası oldu. Bir sömürgecinin merkezi yapıdan koparak bağımsızlığını ilan etmesi ile sömürgecilik ve sömürgeciliğin şekli de tartışılmaya başlandı. Böylece XIX. yüzyılda yeni bir sömürgecilik tarzı oluşmaya başladı. Bu yeni sömürgecilik, 1648 Vestfalya Antlaşması ile birlikte ortaya çıkıp kurumsallaşmaya başlayan modern devletle birlikte gelişmeye başladı.

1789 Fransız devrimi ile birlikte gelişmeye başlayan ulusalcılık ve milliyetçilik sonucunda birçok Avrupa ülkesi ulus devlete dönüştü. Ve vatandaşlık doğum yerine bağlı olarak oluşmaya başladı. Bir yandan “ulusal egemenlik” ve “modern ulus devlet” olgusu süre içerisinde kurumsallaşırken, XIX. yüzyıldan itibaren etnisiteye dayalı milliyetçi düşünce ve ulusal kimlikler de yerleşmeye yayılmaya başladı. Ulusal kimlik iki temel düşünce üzerine

şekilleniyordu, birincisi; etnik, ırksal ve dini ayırım yapmadan bir ülkenin sınırları içerisinde yaşayan bütün insanların bir ulusun parçası oldukları fikri, ikincisi de; ortak bir dil, soy ve inanç gibi mirası paylaşan ulus anlayışı. Etnik milliyetçilik olarak adlandırılan bu anlayış geleneksel olarak Avrupa’da egemen olmuştur. Gücünü önemli oranda birbirine kan bağıyla bağlı büyük bir ailenin üyesi olma kavramından alan etnik milliyetçilik gerçekte ortak “biz” sayılan subjektif bir inançtır. Durumdan duruma ve zamandan zamana değişen, grupları birbirinden ayıran işaretler ve toplumsal sınırlar belirlemek suretiyle milliyetçi inancın temel ilkeleri oluşturulmaya çalışılmıştır. Bu da bir ulusun varlığı, her ulusun kendi devletini kurma hakkı ve her devletin tek bir ulustan oluşması fikrini ortaya çıkarmıştır.

XIX. yüzyıla vardığımızda İngiltere, Fransa, Portekiz, İspanya ve İsviçre gibi ülkeler etnik bölünmenin uzun bir kültürel ve sosyal homojenizasyon tarihiyle yumuşatılan hükümetlerle ulus-devlet olarak ortaya çıkmıştı bile. XX. yüzyılın başında ise Avrupa tamamen milliyetçi akımların etkisine girmiş ve 1914’e gelindiğinde dünya tamamen sömürgeci devletler tarafından paylaşılmıştı. Sömürge bulmakta geç kalmış olan Almanya’nın sömürge arayışına girmesi ve Avrupa’daki büyük sömürgeleri bulunan devletlere rakip olmaya çalışması ile gezegen I. Dünya Savaşı’na sürüklendi.

1885’te Berlin Konferansı’nda toplanan Avrupa devletleri, Afrika’yı bölerek bu ülkelerden elde edilecek ganimetleri de kendi aralarında paylaşma kararı almışlardı. XX. yüzyılın hemen başında özellikle Britanya İmparatorluğu, Afrika ve Ortadoğu’nun işgali ve bölüşülmesinde çok önemli bir rol aldı. Uzakdoğu’dan Hindistan’a kadar büyük bir bölgeyi işgal ederek “Üzerinde Güneş Batmayan İmparatorluk” unvanını alan Britanya İmparatorluğu bu Amerika’nın bağımsızlığını kazanması ile birlikte ortaya çıkan yeni sömürgecilik tarzını uygulamaya koydu. Büyük ülkeleri kolayca yönetilebilmek için; kolay kontrol edilebilir küçük küçük parçalara bölmek gerekiyordu. Britanyalılar, büyük ülkelerin bölünmesi, halkların birbirinden ayrılması ve yeni oluşturulan yapay sınırlar içinde yaşayan insanlar arasında bazı çıkar çatışmaları oluşturmak suretiyle bütün istediklerini gerçekleştirebileceklerini anlamışlardı. Böylece küçük küçük yönetimler oluşturarak, onların bir daha birleşmesini imkânsız hale getiren çıkar çatışmaları yaratan İngiliz ve Fransızlar planlarını uygulamaya koydular. İngilizler, I. Dünya Savaşı sırasında 1916’da Arapların ileri gelenlerine bölgede (Filistin toprakları dahil) büyük bir Arap devleti kurma sözü vererek onları Osmanlı İmparatorluğuna karşı kışkırtıp desteklediler. Buna karşın Britanya Dışişleri Bakanı Lord Arthur Balfour 1917’de yayınladığı Balfur Deklarasyon’unda Filistin’de bir Yahudi Devleti kurulmasını ilan etmektan de çekinmiyordu. Böylece İngilizler ve Fransızlar II. Dünya

Savaşı'ndan hemen önce birçok yerde küçük küçük devletler oluşturarak başlarına kukla yönetimler yerleştirdiler.

Osmanlı İmparatorluğu'nun egemenliği altındaki Arapları milliyetçi duygularla ayaklandırmak İngilizler için hiç de zor değildi. İngilizlerin antiemperyalist propaganda ve ajitasyonla Ortadoğu'ya yerleştiklerini yazan Noam Chomsky, böylece bölgede (Osmanlıya karşı) isyanın yayılmaya başladığını hatırlatıyor. İngilizler bölgeyi işgal edip sınırlara kendi askerlerini yerleştirmek ve direk kendileri yönetmektense kendilerine bağlı "Arap Yüzlü" yönetimler kurmayı tercih ettiler. Bizzat İngiliz Dışişleri Bakanı Lord Curzon ağzından olayı aktaran Chomsky şu bilgileri aktarıyor: "Hem yöneten hem de yönetilenlerin İngilizlerin rehberliği altında olduğu, ancak görünüşte yerli bir Müslüman tarafından kontrol edildiği izlenimi yaratan bir "Arap Cephesi" oluşturmayı en akıllıca şey olarak bulup uygulamaya koydum. Ve bu aslında bu İngiltere'nin bütün bölgeyi hatta bütün İmparatorluğu yönetme yoludur. Amaç zayıf hükümetlerin yönettiği bağımsız devletler oluşturmak. Fakat bunların hayatta kalabilmek için mutlaka İngiliz imparatorluğuna ihtiyaç duyduğu bir yapı oluşturmaktır. Bunlar isterlerse halklarını soyabilirler. Bunda hiçbir sorun yok. Fakat bunların varlığının esas amacı sadece dışarıya karşı (ardında gerçek iktidarın hüküm sürebildiği) bir yüz, bir görüntü oluşturmaktır. İşte bu tamda standart emperyalizmdir." (Chomsky; 2006; 45)

V. Avrupa'da Irkçılık ve AB'nin Kuruluşu

Sömürgelerinden elde ettikleri kaynaklarla önemli oranda zenginleşen Avrupalılar, aynı zamanda endüstri devrimini gerçekleştirmiş ve hem sanayide hem de bilimde de önemli gelişmeler kaydetmişti. Bu gelişmelerle birlikte demokrasi ve insan hakları konularında da Avrupa önemli mesafeler kat etti. Fakat sömürgelerden elde ettiği zenginliklerle yaşam standartları yükselen Avrupa, aynı zamanda kendinden olmayanları küçük görerek aşağılamaya başladı. Yukarıda belirttiğimiz gibi bazı Avrupalı filozoflar bazı ırkların bazılarını üstün olduğunu savunmaya başladılar. Ülkeler arası askeri ve ekonomik rekabet, büyük ülkelerin kaynaklarına sahip olma ve bu nedenle sürekli bir ekonomik büyüme isteği ve beraberinde Avrupa'da yükselen milliyetçiliği yarattı. Bu aşırı milliyetçilik ve rekabetin yol açtığı I. Dünya Savaşı sonucunda milyonlarca insan yaşamını yitirdi ve büyük acılar yaşandı. Ancak milliyetçilin yaşattığı felaketlerden ders çıkartılmadı. Aksine Avrupa'da milliyetçilik gittikçe daha da yükseldi. Sadece milliyetçilerin sayısı değil aynı zamanda milliyetçiliğin dozu ve niteliği de gittikçe artarak saf ırkçı düşünceler ortaya çıktı. İtalya'da ırkçı Mussolini, Almanya'da Hitler ideolojileri yönetime geldiler. Benito Mussolini'nin İtalya'yı büyük bir devlet yapma arayışları, Adolf Hitler'in I. Dünya Savaşı'nın öcünü almak ve Almanya'yı

daha büyük bir devlet yapma ideallerini dayandırdıkları ırkçı rejimler bu kez II. Dünya Savaşı'nın çıkmasına neden oldu. Bu kez 70 milyon civarında insan yaşamını yitirdi. Üstelik dünya ırkçı Nazi rejiminin Yahudi ve Çingene'lere yaptığı soykırımlara tanıklık etti. İki dünya savaşında yaklaşık 90 milyon insan yaşamını yitirdi. Sadece birinci Dünya Savaşı'nda 8,5 milyon genç asker, 13 milyon sivil (çocuk, kadın, yaşlı); İkinci Dünya Savaşı'nda 19 milyon genç asker, 20 milyon civarında sivil insan hayatını kaybetti. İkinci Dünya Savaşı'ndan hemen önceki Çin-Japon Savaşında da yaklaşık 20 milyon insan öldü. Bu büyük çaplı savaşların dışında, dünyanın çeşitli bölgelerinde meydana gelen çatışmalarda da 6 milyondan fazla insan hayatını kaybetti (Taşar).

Ancak bu kez Avrupa bu büyük yıkımdan ders çıkararak Avrupa'da bu büyük felaketlerin bir daha tekrarlanmaması için bir birlik oluşturma arayışlarına girdi. Aslında daha önce de Avrupa'da tek bir devlet kurma arayışları gündeme gelmişti. Fakat bu kez Napolyon'un yapmak istediği gibi Avrupalılar birbirlerinin topraklarını işgal etmek suretiyle değil, bir araya gelerek birlikte ortak bir yapı oluşturmak için ciddi bir şekilde çabaladılar. Avrupa'da savaş ve trajedilerin bir daha tekrarlanmaması için yürütülen çalışmalar sonucunda İkinci Dünya Savaşı sonrasında 1950'lilerin Batı Avrupa'sı sosyal devlet prensibinin yerleştiği ve liberal ekonominin tüm kurumlarıyla uygulandığı bir blok haline geldi. 1952 yılında Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğu kuruldu. Böylece 27 devleti içine alan Avrupa Birliği'nin (AB) de temelleri atıldı. 1957'de kurulan Avrupa Ekonomik topluluğu (AET) 1967'de Avrupa Topluluğu'na dönüşmüş ve 1 Kasım 1993'te yürürlüğe giren Avrupa Birliği Antlaşması'yla AB kuruldu.

Kendi içinde relatif bir barış süreci ve refah toplumu yaratmayı başaran Avrupa, aynı zamanda dünya barışı için de ipuçları verebilecek önemli kurumların, antlaşmaların ve sivil toplum kurumlarının da ortaya çıkmasına önayak oldu. Kendi içinde özgürlük, demokrasi, hukuk devleti ve insan haklarını hakim kılmaya çalışan Eski Kıta'nın ülkeleri, barışın kalıcı olabilmesi ve bu değerlerin dünyanın başka yerlerinde yerleşmesi için bunun mücadelesinin Avrupa'nın dışında da verilmesi gerektiğini düşünmedi. Avrupalı toplumlar, demokrasi, özgürlük ve refahın tadını çıkarırken dünyanın gelişmemiş veya gelişmekte olan ülkeleri olarak adlandırılan çok büyük bir coğrafyada açlık, sefalet ve insan hakları ihlalleri yaşıyordu. Afrika'da, Ortadoğu'da katliamlar, soykırımlar, Latin Amerika'da darbeler ve katliamlar yaşıyordu ama kimse onların da barışa ihtiyacı olduğunu düşünmüyordu. Aksine gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkelerde kendi halklarını ezen otoriter ve diktatoryal yönetimlerin kurulmasına destek vererek ve bu yönetimler ve bu yönetimlerle işbirliği halindeki bir avuç insanın oluşturduğu elit sınıfla iyi ilişkiler kurdular. Hatta onlarla

ortaklıklar kurup, işbirliği yaparak bu ülkelerin baskıcı rejimlerinin meşrulaşmasına yardım ettiler. Karşılığında ise bu ülkelerin yeraltı ve yer üstü kaynaklarını sömürmeyi sürdürdüler. Bu ülkelerde yaşayan insanların da özgürlük, demokrasi ve insan haklarına layık olabileceğini akıllarına bile getirmediler.

Immanuel Wallerstein'in "Dünya Sistemleri Analizi" çalışmasında belirttiği gibi dünya tarihinde siyasi güç olarak en tepede yer alan ülkelerin kendi çıkarları doğrultusunda düzenledikleri sosyo-politik ve sosyo-ekonomik dünya düzeninde çevrelerindeki görece az gelişmiş ülkeler üzerindeki hegemonyaları uluslararası politikaları ve tarihsel süreçleri günümüze kadar devam etti. Merkez ülkeler denilen ve dünya düzenine hakim olan gelişmiş ülkeler, çevre ülkeleri kendileri için hammadde, ucuz işgücü, tüketim pazarı ve nüfuz alanı olarak gördüler. Dolayısıyla merkez konumdaki ülkelerin, çevre ülkelere olan dış politikaları da bu bakış açısından yola çıkarak şekillenmiştir. (Wallerstein; 2004;15-44)

VI. Milliyetçiliğin Yeniden Yükselişi ve Neofaşizm

Avrupa toplumları elde ettikleri zenginliklerin tadını çıkarırken, çevrelerindeki yoksul ülkelere milyonlarca insan bu zengin ülkelerin vatandaşlarına sunulan hizmet sektöründe çalışabilmek için ölümlü yolculukları göze alıyor, kimisi yollarda ölüyor, cesetleri denizlerde köpek bakılarına yem oluyor, kimisi de bu ülkelere ulaşmayı başarıyordu. Avrupa iki dünya savaşında yitirdiği evlatlarının boşluğunu ise içine doğru koşan bu göçmenlerle doldurmaya çalışırken, zenginleşen Avrupalılar da en ağır işleri ve hizmet sektörünü yavaş yavaş ucuz iş gücünü oluşturan göçmenlere terk ediyordu. Soğuk Savaş dönemi boyunca bu böyle devam etti. Ancak bu savaşın sona ermesi ve küreselleşme ile birlikte Avrupa sanayisinin ucuz iş gücünün olduğu bölgelere kayması, bilgiye erişimin kolaylaşması ile birlikte Çin, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelere üretim artması ile birlikte durum değişti. Çünkü artık dünyanın birçok ülkesinde otomobil dahil bir çok şey üretilebiliyor ve pazarlanabiliyordu. Hem Avrupa ve Amerika'nın bilgi ve teknolojiyi kullanma tekeli kırılıyor, hemde dünyanın bu diğer bölgelerindeki insanlar aydınlanıyordu. Böylece Avrupa'da işsizlik hızla yükselmeye başladı. Bu kez kendilerinin yapmadığı işleri göçmenlere yaptıran Avrupalılar, kendilerine hizmet eden bu göçmenleri artık kendilerinin işlerini çalan yabancılar olarak görmeye, onları ötekileştirmeye ve onlardan nefret etmeye başladılar. Avrupa'da bu ötekileştirme ve nefreti malzeme yapmak için hazır bekleyen aşırı sağcı ve popülist siyasi partiler de bunu propaganda aracı ve seçim malzemesi olarak kullanarak oylarını yükselttiler.

Özellikle göçmenlere karşı nefret içeren söylemler etrafında birleşen Avrupa'daki aşırı sağcı ve milliyetçi hareketler göçmenleri hedef alarak, onları Yaşlı Kıtada yaşanan bütün

sorunların sorumlusu, günah keçisi olarak olarak algılamaya ve onlara düşmanlık beslemeye başladılar. Göçmenler içerisinde de yine özellikle müslüman göçmenlere karşı bir kin ve nefret duymaya başlayan bu aşırı sağcı çevreler; kamu kurum ve kuruluşlarında, iş yerlerinde, sokakta ve hemen hemen her yerde bu göçmen müslümanlara karşı sözlü ve fiili saldırılar gerçekleştirdiler. Avrupa’da özellikle Müslüman ve Yahudi mezarlarına, ibadethane ve işyerlerine yapılan saldırılar her artış gösterdi ve bunlar sık sık medya organlarına yansıdı. Müslümanlarla ilgili medya’da yaşanan tartışmalar sırasında müslümanların sık sık negatif olgu ve olaylarla birlikte anılması da dikkat çekiyor.

Avrupa Birliği’ndeki devletlerin yasalarında ırkçılık ve yabancı düşmanlığına karşı sert yasal yaptırımlar bulunmasına karşın; bu Müslüman ve Yahudi karşıtı saldırı, hareket ve hakaretlerin açık açık aşırı milliyetçi siyasi parti ve aşırı sağcı hareketler tarafından desteklenmesi dikkat çekiyor. Avrupa’da ortaya çıkan bu akımı “neofaşizm” olarak değerlendiren Mümtaz’er Türküne bu hareketlerin faşizmin bir çok unsurunu ideolojik planda kullandıklarını kaydediyor. Avrupa ülkelerinde 1990’lı yılların ortalarından itibaren, faşizmi çağrıştıran aşırı sağ akımlarda bir tırmanma görülmektedir. Ağırlıklı olarak yabancı düşmanlığına (xenophobia) dayanan bu hareketler Avusturya ve Fransa’da seçimlerde aldıkları oy itibarıyla de, ciddi bir toplumsal desteğe sahip görünmektedir. Avusturya’da Heider’den sonra, Fransa’da Jean-Maire Le Pen liderliğindeki Front National’in (FN), 2002 yılında yapılan seçimlerin ilk turunda Lionel Jospin’i eleyerek ikinci tura kalması büyük şaşkınlıkla karşılanmıştır. FN’nin politikası Avrupa’da yükselen neofaşist dalganın doğasını da anlamayı mümkün kılmaktadır. FN, AB’ye, ABD’ye, küreselleşmeye, büyük işletmelere ve bürokrasiye de karşıdır. FN, Fransa’daki en büyük sorunlarını işsizlik ve güvenlik olarak sıralamaktadır. Her iki sorunun da kaynağı göçmenlerdir.(Türküne; 2010; 135)

VII. Avrupa’daki İrkçi Partiler ve Türkiye Karşıtlığı

AB ülkelerinde yapılan seçimler ve anketler yabancı düşmanlığı üzerine şekillenen ırkçılık, milliyetçilik ve popülizmin ciddi bir soruna dönüştüğünü ve gün geçtikçe de yükseldiğini göstermektedir. TNS SOFRES isimli kamuoyu araştırma kuruluşunun, Fransız medyası için gerçekleştirdiği ankete göre Fransız halkının % 31’i, Marine Le Pen’in lideri olduğu ırkçı Milli Cephe partisinin fikirlerini onaylıyor. Geçen yıl Ocak ayında yapılan aynı araştırmada ırkçı partiye destek oranı % 22 çıkmıştı. (Trthaber) AB’nin kurucu ülkelerinden biri olan, demokrasi ve insan hakları savunucusu olarak bilinen Fransa önceki yıl Temmuz ayında ülkede yaşayan romanları sınır dışı ederek adeta II. Dünya Savaşı sırasında Hitler’in yaptığı uygulamaları hatırlattı. Eşitlik kardeşlik ve özgürlük ilkelerini savunan Fransa’nın

Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy de göçmenlere karşı izlediği düşmanca politika ve söylemlerle tanınıyor. Sarkozy, açıklamalarında sık sık ülkedeki güvenlik sorunu ve suçtan göçmenleri sorumlu tutan açıklamalar yapıyor. Seçim kampanyası boyunca yabancı düşmanlığı ve Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı propaganda yapan Sarkozy ikinci kez aday olduğunda bu milliyetçi ve yabancı düşmanlığına dayalı söylemlerini daha da arttırdı.

Avusturya'da 1995'ten itibaren yükselen Jörg Haider'in aşırı milliyetçi "Avusturya Özgürlükçüler Partisi" 1999'da parlamento seçimlerinde % 26.9 oranında oy alarak dünyanın gündemine oturdu. 2005'te bölünen partiden ayrılan Karintiya Valisi Jörg Haider, "Avusturya'nın Geleceği İçin İttifak" (BZÖ) partisini kurdu. 2008 seçiminde HC Strache'nin lideri olduğu "FPÖ" % 17,5 oy alırken, Haider % 10,7 alarak büyük sürpriz yaptı. 183 sandalyeli mecliste bu iki parti 55 sandalye elde etti. Avusturya'da % 25 oranında destek toplayan partinin sloganlarından biri de "Viyana İstanbul olmayacak" idi. Hollanda'da açık açık rasist ve islamofob tezler savunan Pim Fortuyn 6 Mart 2002 seçimlerinde "Leefbaar Rotterdam" listesinden girdiği seçimlerde Rotterdam'da oyların % 35'ini aldı. Böylece ırkçı ve islamofob bir parti AB ülkelerindeki en yüksek oy oranını aldı. Türkiye'nin AB üyeliği konusunda partisi ile anlaşamadığı için 2004'te Liberal Parti'den ayrılan Geert Wilders, de ırkçı düşünceleri savunan "Hollanda Özgürlük Partisi"ni kurdu. "Hollanda Özgürlük Partisi" 2010'da yapılan seçimlerde % 15,4 oy alarak ülkenin üçüncü partisi oldu.

Danimarka'da 'Danimarka Danimarkalılarıdır' sloganıyla varlık sebebini bir anlamda Müslüman karşıtlığı üzerine kuran DF, Kasım 2001'deki genel seçimde % 12 oy alarak meclise 22 milletvekili gönderdi. Böylece, meclis aritmetiğinde anahtar parti konumuna geldi. Liberal-Muhafazakâr koalisyon hükümetini dışarıdan destekleyen DF, bu döneme damgasını vurdu. Temmuz 2002'de yürürlüğe giren Avrupa'nın en sert yabancılar kanununun gizli mimarı olan DF, neredeyse ülkeye yabancı girişini kapattı. Yabancılardan kasıt Müslümanlar olurken, Pia Kjaersgaard, ülkede yaşayan Müslümanların da asimile edilmesini savunuyor. Türkiye'nin AB üyeliğine kesinlikle karşı çıkıyor. Kasım 2007'deki seçimde oyların % 13,8'ini alarak 175 kişilik parlamentoda 25 vekille temsil hakkı elde edip, 3. büyük parti oldu. Sosyal demokrasinin beşiği kabul edilen İsveç, Eylül 2010'daki seçimin sonucuyla adeta şoke oldu. Ülke tarihinde ilk kez yabancı karşıtı İsveçli Demokratlar Partisi (SD) meclise girdi. Yüzde 5,7 oranında oy alan Jimmy Akesson başkanlığındaki SD'liler parlamentoya 20 milletvekili gönderdi. Norveçte ise aşırı sağın bayraktarlığını "İlerici Parti" yapıyor. İlerici Parti, 1997'den bu yana ülkenin ikinci büyük partisi olmaya devam ediyor. 2009'daki seçimde oyların % 22,9'unu alan parti mecliste 41 milletvekili ile temsil ediliyor. (Cüçük"

İtalya’da aşırı sağcı “Allianza Nazionale” ve ırkçı “Kuzey Birliği” (Liga Nord) 2008 seçimlerinde % 8 oranında oy alarak hükümete girdi. Bu yabancı düşmanı ırkçı partinin hükümete girmesinin ardından Afrika kökenlilerin yaşadığı yerlere saldırılar düzenlendi. Norveçte aşırı sağcı “Norveç Gelişme Partisi” % 22,9 oy oranı ile ülkenin ikinci siyasi gücü haline geldi. 2004 yılında % 24 oranında oy alan Belçika’daki aşırı sağcı parti “Vlaams Belang”ın oy oranı 2010 yılında % 12’ye düştü. Portekiz’de Paulo Portes’in aşırı sağcı partisinin (Partido Popular, Muhafazakâr Halk Partisi) % 8 oranında oy aldı.

Almanya’da da aşırı sağcı parti NPD’nin önemli oranda yükseldiği gözleniyor. Almanya’da 1990 sonrası bilhassa Türklere karşı daha önce görülmemiş bir şiddet uygulanmıştır. Son on beş yılda çoğunluğu Türk olmak üzere Almanya’da yüz elli göçmen ırkçı saldırılarla hayatını kaybetmiştir. Mölln ve Solingen’de sekiz Türk’ün yakılarak öldürülmesi hâlâ hafızalardaki yerini korumaktadır. (...) Almanya İçişleri Bakanı Otto Schily, ırkçı ve yabancı düşmanı saldırıların 2000 yılında 15 bin 951’e çıktığını açıklamış ve Almanya genelinde eyleme hazır 8 bin civarında neo-Nazi militanı bulunduğunu ifade etmiştir. Bu sayının sürekli artış içinde olduğu da Federal Suç Dairesi’nin yaptığı açıklamalar arasındadır. İrkçı potansiyelin siyasallaştığı ve siyasi arenada sürekli güçlendiği, iddia değil bir realitedir. Almanya’da sağcı partilerin (NPD) aldıkları oy potansiyeli, bazı eyaletlerde milletvekili çıkarmaları ve en son Berlin seçimlerinde eski Doğu Almanya’da 6 ırkçı milletvekili ile birlikte 5 Belediye Meclisi üyesi seçilmesi Avrupa’da yükselen ırkçılığın tahminlerden daha vahim olduğunu göstermektedir.

İsviçre’de UDC 2007 seçimlerinde % 30 oranında oy toplarken yapılan minare referandumunda halkın % 58’i İsviçre’de minare görmek istemedikleri ve yeni minare yapımının yasaklanması yönünde oy kullanması sonrası; Avrupa’daki aşırı sağ partiler ile bazı Hıristiyan Birlik partileri Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğini de hedef almaya başlamışlardır. Aşırı sağ partiler (Hollanda, Fransa, Macaristan, Belçika) kendi ülkelerinde benzer referandum çağrısında bulunurlarken, Türkiye’nin AB üyeliğinin benzer bir referandumla Avrupa halkına sorulması gerektiğini ifade etmişlerdir. (Toğa) Macaristan, Polonya, Romanya gibi eski Doğu Avrupa ülkeleri ve Balkan ülkelerinde de milliyetçi ve popülist partiler % 10 oy oranını geçerek siyasal güç haline geldiler. Avrupa’daki bu aşırı sağcı ve milliyetçi partilere oy verenlerin çoğunluğunu gençlerin oluşturması kaygıyı daha da arttırıyor. Avrupa Parlamentosu’nda 736 milletvekili içinde 31 milliyetçi, aşırı sağcı ve aşırı milliyetçi milletvekili bulunuyor. Şimdilik parlamentoda küçük bir azınlığı temsil ediyorlar ancak ileride ne olacağı merak konusu.

Sonuç

Yıllardır modern Batılı toplumların çok kültürlü bir dünyada yaşadıklarını, ulus devletlerin çöktüğünü anlatan yazılar, kitaplar filmler çıktı. AB de hep buna örnek olarak gösterildi. Bu anlatılar çoğu zaman bu toplumların sanki uluslar üstü ve çok kültürlü bir yapıyı oluşturduğu algısı yarattı. AB kendi sınırları içinde yaşayan değişik etnik kökenli toplumların ekonomik refahını sağlayan bir yapı olarak dikkat çekerken, bu değişik etnik yapılar hiçte sanıldığı gibi tamamen birbirlerinin farklılıklarını kabul eden derin bir hoşgörüyeye dayalı düşünce veya toplumlar oluşturmuyor. Tam aksine kısa vadede bu toplulukların çıkarlarını sağlayan ve koruyan bu yapı örtülü bir şekilde, farklılıklara saygıyı, hoşgörüsüzlüğü ve ötekiye düşmanlığı besleyen ideolojiyi de kollayıp korudu ve koruyor. Soğuk savaşın sona ermesinin ardından milliyetçilik Avrupa sınırlarında yeniden şekillenmeye devam ediyor. Milliyetçilik genel olarak Avrupa'nın sosyo-kültürel yapısı ve sosyo-politik tarihinde derin ve sürekli bir rol oynamıştır. AB ülkelerindeki ırkçı ve aşırı milliyetçi partilerin taleplerine baktığımızda hepsinin AB'ye karşı olduğunu ve kendi ülkelerinin AB'den ayrılarak daha fazla bağımsız olmasını talep ettiklerini görüyoruz. İki dünya savaşı da bu süreç ile hesaplaşmaya yetmedi ve bu süreci tersine çevirecek sonuçlar ortaya çıkarmadı.

Ancak AB ülkelerinde yeniden yükselen milliyetçilik ve ırkçılık önemli oranda İslam karşıtlığı üzerinden yayılıyor ve bu çevrelerin hepsinin Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşı olması dikkat çekiyor. Avrupa'daki sağcı çevreler Türkiye'nin AB üyeliğine karşıtlığı her fırsatta iç siyaset malzemesi ve propaganda aracı olarak da kullanılmaktadır. Böylece Avrupa ülkelerinde yükselen ırkçılık ve Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşıtlık paralel olarak yükseliyor. Konuyla ilgili yazılan kitaplar, makaleler, haberler ve yapılan tartışmalara baktığımızda bu İslam karşıtlığının özellikle de 11 Eylül olayları ve bunu müteakiben gelişen Madrid ve Londra metrolarındaki bombalı saldırılar, Hollanda'da Theo van Gogh'un öldürülmesi ve Danimarka'da Hz. Muhammed karikatürlerinin yayınlanmasından sonra hızlı bir yükselişe geçtiğini görüyoruz. Soğuk savaşın sona ermesinin ardından gelişen bu olaylar ve bu olayları müteakiben medyada yaşanan tartışmalar, Hristiyan toplumlar içerisinde gelişmekte olan anti islamcılık Türkiye'nin AB'ye üyeliğine karşıtlığı da önemli oranda arttırdı. Görüldüğü gibi küreselleşmenin yaşandığı günümüzde Avrupa'da yükselen milliyetçilik ve ırkçılık ulus devletlerin çöktüğünü, ulusal yapıların çözüldüğünü söyleyenlerin de hiç de haklı olmadıklarını gösteriyor. Etnik milliyetçilik XXI. yüzyılı da şekillendirmeye devam edecek gibi gözüküyor. Değişik boyutlarda da olsa bu milliyetçilik daha bir kaç kuşak devam edecek gibi gözüküyor.

KAYNAKÇA

Kitaplar

BREUILLY, John (1996) Approaches to Nationalism, GOPAL, Balakrishnan (der.), Mapping the Nation, London.

CHOMSKY Noam, 2006, Imperial Ambitions, Conversations With Noam Chomsky On The Post-9/11 World, Interviews With David Barsamian, Penguin Books, England.

PAGDEN Antony, 2010, Avrupa Fikri, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.

TÜRKÖNE, Mümtaz'er, 2010, Siyaset, Opus Yayınları, İstanbul.

WALLERSTEIN, Immanuel, 2004, Dünya Sistemleri Analizi, çev. Ender Abadoğlu ve Nuri Ersoy, Aram Yayıncılık, İstanbul.

İnternet Kaynakları

CÜCÜK Hasan, Aksiyon, Brevikleri Yetiştiren ortam; aşırı sağ partiler,
http://www.aksiyon.com.tr/aksiyon/newsDetail_getNewsById.action;jsessionid=2435392D4CD6C531132052E8FC1F1EFB?newsId=30062, 02.03.2012

DİNÇ Artum, Millet ve Milliyetçiliğin Doğuşu Üzerine Kuramsal Yaklaşımlar,
http://www.gunaskam.com/tr/index.php?option=com_content&task=view&id=68&Itemid=1, 01.03.2012

KAŞIKÇI, Mehmet Volkan, Türkiye'de Milliyetçilik Üzerine Çalışmak,
<http://cinaralti.net/v2/site/content/item/>, 33 10.03.2012

TAŞAR Mustafa, 21. Yüzyıl Dünyası ve Türkiye,
http://www.mustafatasar.gen.tr/yayinlar/dusunce_g/21yuzuil_veturkiye.htm, 01.03.2012

TOĞA Hakan, Avrupa Birliğinde Yükselen İrkçilik ve İslamofobi,
<http://glopol.org/tr/2011/10/15/avrupa-birliğinde-yukselen-irkcilik-ve-islamofobi/>, 10.03.2012

Trthaber, Fransa'da İrkçilik Tırmanışta, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/fransada-irkcilik-tirmanista-23976.html>, 06.03.2012